

спосіб, щоб при вивченні якоїсь проблематики науковець не відсторонювався від загального наукового контексту.

Актуальність діалектологічних досліджень, проведених у таких спосіб є безсумнівною. Давні діалектні риси поступово втрачаються, тому діалектологам необхідно давати якомога більше повних монографічних описів систем говорів, які у подальшому використовуватимуться для зіставного аналізу, створення лінгвогеографічних карт, словників тощо. Для докладного вивчення даного явища процес збирання безіменного фольклорного пісенного матеріалу, цілісний монографічний опис діалектних явищ у народних піснях степового говору має бути безперервним, оскільки, як показали польові дослідження, справжніми носіями даного говору виявилися старожили, а не молодь чи люди середнього віку (на мовлення яких вже вплинула російська мова), то й зібраний у майбутньому діалектний матеріал послугує відродженню самотутньої старовинної української народної пісні, віками шліфованої й вдосконаленої.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гриценко П. Ю. Степовий говір / П. Ю. Гриценко // Українська мова: Енциклопедія, 2000.
2. Єрмоленко С. Я. Фольклор і літературна мова / С. Я. Єрмоленко. – К. : Наук думка 1987. – 245 с.
3. Калнынь Л. Э. Значение трудов Р. И. Аванесова для теории диалектологии / Л. Э. Калнынь // Аванесовский сборник : К 100-летию со дня рождения чл.-кор. Р. И. Аванесова. – М., 2002. – С. 47–52.
4. Поповський А. М. Значення південно-українських степових говорів у формуванні літературно-національної мови / А. М. Поповський. – Дп., 1989. – 88 с.
5. Франко І. Вибрані статті про народну творчість / Франко І. – К. : Вид-во АН УРСР 1955. – 289 с.

*Зубенко К. В.
(м. Краматорськ)*

ЛОГІЧНИЙ ПРИНЦИП У МОВОЗНАВСТВІ

XIX ст. – 30-х рр. XX ст.

Теоретичне мовознавство XIX ст. – 30-х рр. XX ст. певним чином розвивалося як протиборство логічного і психологічного напрямів. Обидва ці напрями підкреслювали два аспекти вивчення граматики: формальний і семантичний; проте трактування мовної форми й семантики було різним.

Логічний принцип апелював до частин мови як до універсальних логічних категорій думки, базуючись на положенні про існування спільної логічної основи всіх мов. У XVII ст. такий універсалізм найбільшою мірою

виявився у граматиці Пор-Рояля А. Арно і К. Лансло (1660), що описує французьку мову на основі латинського логічного еталону. Так, незважаючи на наявність у французькій мові іменників і прикметників, слідом за латинською граматиною виокремлювалось тільки ім'я з двома підкласами [1, с. 44].

Завдяки таким операціям розуму, як спостереження та мислення, реалізується принципова відмінність між частинами мови. Імена (іменники та прикметники), займенники та артиклі співвідносяться з операцією спостереження. Дієслова, віддієслівні частини мови, сполучники і вигуки є мовною реалізацією здатності до мислення. Здатність до умовиводу реалізується на рівні зв'язного тексту.

Традиційна для стародавніх граматик антиномія імені та дієслова обґрунтовувалася виходячи як із суб'єктної і предикатної функції членів цієї опозиції у судженні (Платон), так і з протиставлення відмінювання – дієвідмінювання (Аристотель), хоча головним підґрунтям такого поділу було онтологічне протиставлення речей і ознак (пор. у М. Нікітіна: «Усе, що існує у світі, відображеному у свідомості, розпадається на дві категорії – речі й ознаки» [6, с. 142]).

Логічний напрям в мовознавстві ХІХ ст., на відміну від раціональної загальної граматики ХVІІ ст., звертав більшу увагу на національну специфіку мовної форми, на єдність логічного й історичного і був переважно логіко-синтаксичним (морфологію трактували як етимологію, а лексичне значення – як поняття).

Це, зокрема, характерне для К. Беккера – яскравого представника логічного напрямку в мовознавстві першої половини ХІХ ст.

Філософія граматики К. Беккера («Організм мови») стала застосуванням законів логіки до матеріалу сучасної (німецької) мови. Мову було інтерпретовано як систему органічних (полярних) протилежностей, тобто таких протилежностей, які не знищують одна одну, а, навпаки, виступають як взаємно зумовлені та необхідні одна для одної в розвитку організму як цілого [5, с. 65].

Учення про речення з логіки та стилістики було перенесене в граматику. Беккерівська схема, як писав Ф. І. Буслаєв, «правильно визначила частини мови і члени речення» [3, с. 287–289]. Проте у філософській граматиці К. Беккера межі між граматиною і логікою є розмитими, оскільки вчений «прийняв помилковий напрям старих, загальних граматик, що мали за мету розв'язання досить дивного завдання – виправдати мову логічно, тобто довести, що параграфи схоластичної логіки зручно застосовуються до граматичних фактів» [там же]. Обмежившись загальними поняттями про вираження думки у формах мови, К. Беккер всю увагу зосередив на синтаксисі, приділивши порівняно невелику увагу морфології. Унаслідок цього його синтаксис виявився не

стільки наукою про мову, скільки міркуванням про застосування законів логіки до готового матеріалу мови [там же].

Логічний принцип виділення частин мови і членів речення зберігав свою актуальність упродовж XIX ст. – 30-х рр. XX ст.

У кінці XIX ст. – на початку XX ст. логічний принцип посів значне місце в роботах представників Женевської школи.

Женевська школа сформувалася на основі власних університетських традицій, а потім стала орієнтуватися в основному на ідеї «Курсу загальної лінгвістики» (1916) Ф. де Соссюра. Ці ідеї об'єднали в першому поколінні Ш. Баллі, А. Сеше, Л. Готьє, С. О. Карцевського, в подальшому поколінні – А. Фрея, Е. Сольбергера, А. Бургера, Р. Годеля та ін. Свого роду декларацією дослідницьких принципів цієї школи послужила стаття А. Сеше «Женевська школа загальної лінгвістики» (1927). З 1941 р. почав видаватися неперіодичний орган – «Cahiers F. De Saussures», довкола якого об'єднався «Гурток Ф. де Соссюра».

Переважну цікавість женевиці виявляли до проблем мовної системи, до понять мовної сутності й одиниці, цінності, синтагми, до співвідношення індивідуального і соціального в явищах мови і мовлення, до дихотомії діахронії і синхронії, до зв'язку мови і мислення, до проблем семасіології, семантики, фразеології, синтаксису, стилістики. Багато уваги Женевська школа приділяла працям самого Ф. де Соссюра. Так, Р. Годель доводив неавтентичність ідей Ф. де Соссюра і виданого під його ім'ям «Курсу загальної лінгвістики», з урахуванням цього з'являються подальші коментарії цього видання [7, с. 254].

Швейцарський мовознавець Ш. Баллі підкреслював: «Єдиний раціональний метод полягає в тому, щоб брати за вихідну точку логічні категорії й відношення, наявні у свідомості всіх носіїв певної мови, з метою визначити засоби, які мова представляє в розпорядженні мовців для вираження кожного з цих понять, категорій, відношень» [2, с. 296].

Ш. Баллі в основу виділення частин мови, які він називав лексичними категоріями, кладе їх загальне значення: іменники позначають предмети, дієслова – процеси, прикметники і прислівники – якості дій і процесів. Проте в розмежуванні членів речення беруть участь і їх граматичні форми (знаки актуалізації), їх функції в реченні. Так, іменник може означатися лише прикметником, а прикметник служить означенням іменника. На межі лексичних категорій знаходяться вигук і, з іншого боку, граматичні знаки (зв'язки, прийменники, сполучники, актуалізатори, а також флексії). Їх призначення – формувати синтагми і речення [там же].

Подібні тези висловлював і французький структураліст Г. Галише. Він виділяв чотири категорії слів: 1) головні частини мови (*espèces principales*): іменник (означає субстанцію) і дієслово (означає процес); 2) залежні частини мови (*espèces adjointes*): прикметник (характеризує і

визначає субстанцію) і прислівник (характеризує і визначає процес); 3) сполучні частини мови, тобто єднальні слова (*espèces de jonction*): сполучники і прийменники; 4) показники частин мови, тобто слова-актуалізатори (*marques d'espèce*): артикль (показник імені), займенник (показник дієслова) [4, с. 47].

Таким чином, виділяються вісім частин мови. Позитивною стороною цієї класифікації є встановлення ієрархії частин мови, розрізнення головних і залежних усередині повнозначних, єднальних і актуалізуючих усередині службових. Як відзначає В. Г. Гак, недолік класифікації полягає в тому, що вона охоплює не всі слова: займенник Г. Галіше вважав не окремою частиною мови, а граматичною категорією імені або дієслова, вигуки і частки ним не враховано. У той же час він, як і Ш. Баллі, підкреслював нежорсткість системи частин мови, можливість переходу слова з одного класу в інший [там же].

Отже, у межах логічного напрямку мовна семантика ототожнювалася з логічними категоріями й операціями, а мовні форми – з логічними формами мислення: слово семантично є поняттям, речення – думкою (пропозицією), а складне речення і контекст – висновком.

Таке трактування зв'язку мови та мислення спричинилося до недостатнього врахування національної та історичної специфіки не тільки в мовній семантиці, а й у формах мови. На передній план було висунуто вивчення універсальних властивостей мови, що описуються за допомогою дедуктивно-класифікаційної методики.

Основною одиницею було визнано речення, а основною категорією – частину мови; граматичні форми є їх знаками. Завдання граматики полягає в тому, щоб виявити відповідність мовних форм логічним категоріям, які можна вичерпно описати.

Своєрідна логічна семантико-структурна теорія частин мови представлена в концепції французького лінгвіста Г. Гийома. В процесі розумового акту слово, що є мовною формою, співвідноситься зі своїм матеріальним субстратом – певним поняттям, об'єктом. Цю співвіднесеність Г. Гийом називає інциденцією («падіння, зустріч») [4, с. 49].

Розрізняється внутрішня і зовнішня інциденція. Іменник характеризується перш за все внутрішньою інциденцією: він може співвідноситися лише з тим, що охоплюється поняттям, яке воно виражає. Слово *homme* співвідноситься лише з об'єктом, що входить в поняття людина. Зовнішня інциденція іменника – це актуалізація, яка виражається детермінативами. У дієслові і прикметнику обов'язкова подвійна інциденція: внутрішня, тобто така, що співвідносить їх з поняттям, що позначається, і зовнішня, тобто така, що співвідносить їх з об'єктом, що позначається іменником, до якого вони відносяться. Прикметник *grand*,

наприклад, співвідноситься з об'єктом лише через іменник (*homme*). Формально зовнішня інцидентність прикметника і дієслова виражається в їх узгодженні з іменником в роді і числі. Прислівник характеризується зовнішньою інцидентністю другої міри, що співвідносить його з прикметником і дієсловом. Таким чином, поняття інцидентності зв'язує семантичні особливості, граматичні відношення і категорії основних частин мови.

Аналіз показує, що, з погляду Г. Гийома, а) частини мови – це об'єктивно існуючі класи слів, ігнорувати які неможливо; б) частини мови повинні виділятися на підставі ряду, а не однієї якої-небудь ознаки; в) між ними є внутрішня ієрархія; г) будь-яка класифікація виявляється «приблизною», бо в мові багато перехідних, складних і одиничних фактів, але, якщо класифікація й не враховує ознаки всіх слів французького словника, від неї все ж відмовлятися не слід.

Отже, логічний напрям в мовознавстві ХІХ ст., на відміну від раціональної загальної граматики ХVІІ ст., звертав більшу увагу на національну специфіку мовної форми, на єдність логічного й історичного і був переважно логіко-синтаксичним.

Попри це в межах логічного напрямку мовна семантика ототожнювалася з логічними категоріями й операціями, а мовні форми – з логічними формами мислення. Таке трактування зв'язку мови та мислення спричинилося до недостатнього врахування національної та історичної специфіки не тільки в мовній семантиці, а й у формах мови. На передній план було висунуто вивчення універсальних властивостей мови, що описуються за допомогою дедуктивно-класифікаційної методики. Основною одиницею було визнано речення, а основною категорією – частину мови; граматичні форми було охарактеризовано як їхні знаки. Завдання граматики вбачалося в тому, щоб виявити відповідність мовних форм логічним категоріям, які можна вичерпно описати.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арно А. Грамматика общая и рациональная / Арно А., Лансло К. – М. : Наука, 1998. – 212 с.
2. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка / Ш. Балли. – М. : УРСС, 2001. – 416 с.
3. Буслаев Ф. И. Историческая грамматика русского языка / Ф. И. Буслаев. – М. : Учпедгиз, 1959. – 623 с.
4. Гак В. Г. Теоретическая грамматика французского языка / В. Г. Гак. – М. : Добросвет, 2000. – 832 с.
5. Звегинцев В. А. История языкознания ХІХ – ХХ веков в очерках и извлечениях. – 3-е изд., доп. / В. А. Звегинцев. – М. : Просвещение, 1964. – Ч. I. – 460 с.
6. Никитин М. В. Курс лингвистической семантики : учеб. пос. – 2-е

изд.; доп. и исправл. / М. В. Никитин. – СПб. : Изд-во РГПУ им. А. И. Герцена, 2007. – 819 с.

7. Ярцева В. Н. Большая Российская энциклопедия / В. Н. Ярцева. – М. : Высшая школа, 1998. – 685 с.

8. Bello A. Gramatica de la lengua castellana. 11-a ed / A. Bello. – Madrid, 2001. – 1024 p.

9. Ivić M. Pravci u lingvistici. – Ljubljana : Državna založba Slovenije, 1963. – 190 s.

10. Koerner E. F. K. Towards a Historiography of Linguistics : 19th and 20th Century Paradigms / Koerner E. F. K. // History of Linguistics Thought and Contemporary Linguistics / edited by H. Parret. – Berlin; New York, 1976. – P. 685–718.

*Капнина Н. І.
(Slowjansjk)*

FEEDBACK IM UNTERRICHT

Den Unterricht wirksam und effizient zu gestalten gehört zu den Zielen jedes anspruchvollen Lehrers. Dazu wird unter anderem die Unterrichtsdiagnostik angesetzt, indem nicht nur die globalen kognitiven Leistungen der Lerner unter die Lupe genommen werden, sondern auch die Richtigkeit und die Angemessenheit der von der Lehrkraft eingesetzten Methoden, die Vorbereitung des Lehrers auf die Stunde, seine Ehrlichkeit und Unparteilichkeit, die Gesamtatmosphäre im Raum analysiert werden.

In den westeuropäischen Bildungsanstalten, wo der Unterrichtsprozess nicht mehr als lehrerzentriert gesehen wird und wo der lernförderliche Aspekt des Lehrer- und Schülerhandelns tendenziell ist, werden die Rückmeldungen von den Schülern auf die Arbeit des Lehrers sowie des Lehrers auf die Arbeit der Lerner schon längst initiiert. Das Feedback (auch Feed-back, Reflexion, Reaktion auf den Unterricht) ist einer der bedeutenden Erfolgskriterien, den man in den letzten Jahren auch in der Ukraine aktiv anwendet.

Mit der Analyse des Erlernen werden oft zwei Termini assoziiert und zwar das Feedback und die Evaluation. Hier ist es prinzipiell wichtig, den Unterschied zwischen den obengenannten Erscheinungen zu verstehen. So ist das Feedback die alltägliche Reaktion des Lehrenden auf den Lernenden, indem diese Reaktionen auf den Lern- oder Verstehensprozess gerichtet sind, auf „sichtbaren“ Informationen über das Lernen basieren und Informationen zur Verbesserung des Lernens enthalten [1, с. 7]. Über Evaluation dagegen wird dann gesprochen, wenn es ein Resultat einer langfristigen Arbeit, des Erlernens eines globalen Themas geklärt werden muss. Eine Evaluation kann nach einem (Bildungs-)Projekt als ein Buch erscheinen, wo Ergebnisse wissenschaftlich verarbeitet dargestellt sind und ein Feedback im Unterricht ist in der ersten Linie